

Trần Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Ông là một nhà giáo, nhà báo, nhà văn và là nhà bác học Việt Nam, thông thạo 26 ngôn ngữ, được ghi trong Bách khoa Tß điển Larousse và là một trong 18 văn hào thi gi&#i c&#a th&# k&# 19

Chân dung Trần Vĩnh Ký

Trần Vĩnh Ký (6 tháng 12 năm 1837 – 1 tháng 9 năm 1898) khi mới sinh có tên là Trần Chánh Ký, t&# S&# T&#i, theo đ&#o Công giáo nên có tên thánh: Jean - Baptiste Pétrus, [1] nên còn gọi tắt là Pétrus Ký. Ông là một nhà giáo, nhà báo, nhà văn và là nhà bác học Việt Nam, thông thạo 26 ngôn ngữ, được ghi trong Bách khoa Tß điển Larousse và là một trong 18 văn hào thi gi&#i c&#a th&# k&# 19[2]. Ông đ&#i h&#n 100 tác phẩm văn học, lịch sử, địa lý, t&# điển và đ&#ch thu&#t.

Trần Vĩnh Ký thi&#t tha v&#i n&#n văn học Quốc ngữ và đ&#c coi là người đ&#t n&#n móng cho báo chí Quốc ngữ Việt Nam. Ông sáng lập, là t&#ng biên t&#p nh&#ng t&# báo quốc ngữ đ&#u tiên (Gia Đ&#nh báo), cũng là cây bút chủ chốt của r&#t nhi&#u báo khác. Tên ông t&#ng đ&#c đ&#t tên cho trường Trung học Pétrus Ký nay là Trường Trung học Ph&# thông chuyên Lê Hồng Phong (Thành phố Hồ Chí Minh).

Tiểu sử

Trần Vĩnh Ký sinh tại ấp Cái Mơn, xã Vĩnh Thành, t&#ng Minh Lý, huyện Tân Minh, phủ Hoàng An, t&#nh Vĩnh Long (nay thuộc huyện Châu Lách, t&#nh Bến Tre).

Ông là con thứ ba của Lãnh binh Trần Chánh Thi và bà Nguyễn Thị Châu. Năm ông 3 tuổi [3], thân phụ ông đ&#c tri&#u đình cấp đi sống sang Cao Miên rồi mất ở bên ấy.

Đầu đời

Nh&#m t&#n t&#o, lên 5 tuổi Trần Vĩnh Ký đ&#c đi học chữ Hán tại Cái Mơn. Năm 9 tuổi, ông đ&#c Linh mục Tám đem về nuôi, vì nh&#n ông Thi (cha của Pétrus Ký) đã h&#t lòng che giấu ông lúc nhà Nguyễn cấm đ&#o Công giáo gắt gao.

Ông Tám mất, hai nhà truyền giáo người Pháp (th&#ng gọi là C&# Hòa, C&# Long) thầy Pétrus Ký và thông minh và chăm học, nên đem về trường dòng ở Cái Nhum dạy chữ Latinh. Năm 1848, C&# Long đưa Pétrus Ký sang học tại Trường vi&#n Pinhalu ở Phnom Penh (Cao Miên).

Năm 1851, trường này chuyển 3 học sinh xuất sắc, trong số đó có Pétrus Ký, đ&#c p&# học bổng đi du học tại Trường vi&#n Giáo Hoàng ở Penang thuộc (Malaysia). Đây là một trường chuyên đào tạo các tu sĩ cho vùng Viễn Đông...

Năm 21 tuổi (1858), Trần Vĩnh Ký đang học đ&#n n&#a năm thứ 6 (ch&# còn một năm nữa là tốt nghiệp) đ&#ch&#u ch&#c Linh mục thì phải về vì n&#c vì m&# ông qua đ&#i. Lúc Pétrus Ký trở về quê học trường Cái Mơn, cũng là lúc thực dân Pháp đem quân sang xâm chiếm

Trần Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo số u t m
Thứ Tư, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Việt Nam (Đà Nẵng b t n công ngày 1 tháng 9 năm 1858). Vì th, vì c c m đ o công giáo cũng di n ra gay g t h n.

Công tác v i Pháp

Không du h c n a, và cũng không th q quê nhà, Trần Vĩnh Ký ch y lên Sài Gòn vào tá túc nhà v Giám m c ng i Pháp Lefèbre, và đ c ông này gi i thi u làm thông ngôn cho Jauréguiberry vào ngày 20 tháng 12 năm 1860.

Năm 1861 Pétrus Ký thành hôn v i bà V ng Th Th (con gái ông V ng Ng n, h ng ch làng Nh n Giang (Ch Quán) do Linh m c Đoan h đ o Nh n Giang m i mai và đ i v c ng Ch Quán, Sài Gòn.

Ngày 8 tháng 5 năm 1862, Pháp thành lập tr ng Thông ngôn (Collège des Interprètes), ông đ c nh n vào đ y.

Năm 1863, tri u đình Hu c m t phái đoàn do Phan Thanh Gi n c m đ u sang Pháp xin chu c ba t nh mi n Đông Nam K, Phan Thanh Gi n xin Trần Vĩnh Ký đi theo làm thông ngôn.

Sang Pháp, Pétrus Ký cùng phái đoàn nhà Nguy n đ c tri u ki n Hoàng đ Napoléon III, g p nhi u nhân v t tên tu i thu c nhi u lãnh v c khác nhau. Ngoài ra, ông còn đ c sang thăm B Đào Nha, Tây Ban Nha, Ý và đ c y t ki n Giáo hoàng t i Rôma.

V n c, năm 1865, Trần Vĩnh Ký vi t cho t Gia Đ nh báo (t báo b ng ch Qu c ng đ u tiên) do ông Ernest Potteaux làm qu n nhi m.

Năm 1866, ông thay th Linh m c Croc làm Hi u tr ng Tr ng Thông ngôn. Ngày 15 tháng 9 năm 1869, ông đ c Th y s đ đ c Pháp là Ohier b nhi m làm ch bút t Gia Đ nh báo và t An Nam chính tr và xã h i.

Ngày 1 tháng 1 năm 1871, Tr ng S ph m (École normale) đ c thành lập, Pétrus Ký đ c c làm Hi u tr ng.

Ngày 1 tháng 4 năm 1871, Pétrus Ký đ c Pháp phong h ng nh t huy n (hàm), đ c c làm th ký Hi đ ng châu thành Ch L n.

Năm 1873, Pétrus Ký đ c giao nhi m v đ i u hành tr ng Tham bi n H u B (Collège des administrateurs stagiaires), đ y Vi t và Hán văn và cũng b t đ u vi t sách.

Năm 1876, Th ng đ c Nam K Duperré c ông ra B c K tìm hi u tình hình mi n B c. Năm 1877, ông là h i viên duy nh t và đ u tiên ng i Nam, đ c c làm y viên h i đ ng cai tr Sài Gòn.

Năm 1883, ông đ c Hàn Lâm Vi n Pháp phong hàm Vi n sĩ (Officier d'Académie).

Năm 1886, Paul Bert (ngh sĩ, h i viên Hàn lâm, bác h c gia sinh v t h c) đ c c sang Đông

Truyện Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Đ&#o ng làm kh&#m s&# Trung K&# và B&# c K&#. V&# n là b&# n t&# tr&# c, nên Paul Bert m&# i Tr&# o ng Vĩnh Ký ra Hu&# giúp vi&# c.

Đ&# n Hu&, P&#rus Ký đ&# c vua Đ&# ng Khánh cho lãnh ch&# c trong C&# m&# t vi&# n Tham tá, sung Hàn lâm vi&# n Th&# gi&# ng h&# c sĩ.

Ngày 11 tháng 11 năm đó, Paul Bert b&# t ng&# b&# b&# nh ch&# t, Tr&# o ng Vĩnh Ký b&# nhóm th&# c dân không cùng cánh b&# r&# i, b&# c đ&#i; và b&# n thân P&#rus Ký sau đó cũng b&# tri&# u đình Hu&# nghi k&# và tr&# d&# p nên ông l&# y c&# đau ph&# i xin t&# ch&# c v&# l&# i Sài Gòn đ&# y h&# c t&# i tr&# o ng H&# u B&, tr&# o ng Thông ngôn và vi&# t sách...

Cu&# i đ&# i

Nhà m&# Tr&# o ng Vĩnh Ký t&# Tr&# Ch&# Quán Ký b&# n trong nhà m&#

M&# c dù đã tr&# v&# đ&# i s&# ng c&# a m&# t viên ch&# c, nh&# ng Tr&# o ng Vĩnh Ký v&# n b&# ng&# i khác phe tìm cách h&# b&# c l&# o ng và làm khó đ&# vi&# c vào ng&# ch giáo s&# sinh ng&# Đông Ph&# o ng c&# a ông. R&# i năm 1888, tr&# o ng Thông ngôn đ&#ng c&# a, P&#rus Ký g&# n nh&# th&# t nghi&# p.

Và khi tr&# c, lúc còn đ&# c &# u ái, nh&# ng sách c&# a Tr&# o ng Vĩnh Ký đ&# u đ&# c nhà c&# m quy&# n Pháp b&# ti&# n ra in, đ&# phân ph&# i cho h&# c sinh. Nh&# ng t&# khi b&# h&# t h&# i, lui v&# n đ&# t&# Ch&# Quán, ông ph&# i b&# ti&# n riêng ra in n&# n và t&# phát hành. Sách &# m khi&# n P&#rus Ký ph&# i m&# c nhi&# u n&#.

Năm 1887, sau khi đi công tác &# Bangkok đ&# gi&# i quy&# t v&# n đ&# gi&# a Thái Lan và Đông Đ&# o ng, ông ngh&# h&# u. Năm 1888, ông xu&# t b&# n t&# p chí t&# nhân Thông Lo&# i Khóa Trình (Miscellanées) đ&# c 18 s&# (1888-1889).

S&# ng trong hoàn c&# nh bu&# n bã, túng qu&# n, b&# nh ho&# n luân, P&#rus Ký qua đ&# i vào ngày 1 tháng 9 năm 1898.

M&# ph&# n và nhà &# khi x&# a c&# a ông (nay là n&# i th&# ph&# ng ông), hi&# n n&# m n&# i góc đ&# o ng Tr&# n H&# ng Đ&# o và Tr&# n Bình Tr&# ng thu&# c Qu&# n 5, thành ph&# H&# Chí Minh.

Ch&# c v&, huân huy ch&# o ng

Trần Văn Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Không nh&#ng Trần Văn Vĩnh Ký là m&#t nhà văn ti&#n phong c&#a n&#n văn h&#c ch&# qu&#c ng&# mà ông còn là m&#t h&#c gi&# r&#t n&#i ti&#ng. Trong quá trình ho&#t đ&#ng, ông đã đ&#c nh&#n các ch&#c vi&#c và huân huy ch&#ng:

- Nh&#n huy ch&#ng Dũng sĩ c&#u th&# c&#a Tòa thánh La Mã ngày 1 tháng 10 năm 1863.
- Năm 1871, đ&#c c&# làm h&#i viên H&#i Nhân Văn và Khoa h&#c vùng Tây Nam n&#c Pháp, H&#i nhân ch&#ng h&#c, H&#i Giáo d&#c Á châu.
- Năm 1874, đ&#c phong giáo s&# ngôn ngữ Á Đông, vì Pétrus Ký đã thông hi&#u 27 sinh ngữ trên th&# gi&#i.
- Trong cu&#c b&#u ch&#n “Toàn C&#u Bác H&#c Danh Gia” vào năm 1874, Pétrus Ký đã đ&#c bình ch&#n đ&#ng hàng th&# 17 trong 18 “Th&# gi&#i Th&#p Bát Văn Hào”.[4].
- Nh&#n huy ch&#ng Isabelle la Catholique c&#a Tây Ban Nha ngày 27 tháng 6 năm 1886.
- Tr&# thành h&#i viên H&#i chuyên kh&#o v&# Văn hóa Á Châu ngày 15 tháng 2 năm 1876.
- Tr&# thành h&#i viên H&#i chuyên h&#c đ&#a đ&# Paris ngày 7 tháng 7 năm 1878.
- Nh&#n huy ch&#ng Hàn Lâm Vi&#n đ&# nh&# đ&#ng c&#a Pháp ngày 17 tháng 5 năm 1883.
- Nh&#n T&# đ&#ng Long Tinh, Ng&#c Khánh, Long Khánh c&#a Nam tri&#u ngày 17 tháng 5 năm 1886.
- Nh&#n B&#c Đ&#u B&#i Tinh đ&# ngũ đ&#ng c&#a Pháp ngày 4 tháng 8 năm 1886.
- Nh&#n Hàn Lâm Vi&#n đ&# nh&#t đ&#ng c&#a Pháp ngày 3 tháng 6 năm 1887
- Nh&#n Hàn Lâm Vi&#n đ&# nh&#t đ&#ng c&#a Hoàng gia Cam B&#t.
- Vua Đ&#ng Khánh ban cho ông ch&#c Hàn Lâm vi&#n Th&# gi&#ng h&#c sĩ.
- Vua Kh&#i Đ&#nh ban hàm L&# B&# Tham Tri.
- Vua B&#o Đ&#i ban hàm L&# B&# Th&#ng Th&#.
- Tr&#c đây, tên c&#a ông đ&#c B&# Giáo D&#c Vi&#t Nam C&#ng hòa đ&#t cho m&#t ngôi tr&#ng trung h&#c l&#n ở Sài Gòn. Sau năm 1975, tr&#ng này đ&#c đ&#i tên là tr&#ng trung h&#c Lê H&#ng Phong.

M&#t s&# tác ph&#m

Ông có r&#t nhi&#u tác ph&#m (118 tác ph&#m ho&#c 121 tác ph&#m), l&#c kê m&#t s&# nh&#:

- Truy&#n đ&#i x&#a
- Abrégé de grammaire annamite (Tóm l&#c ng&# pháp An Nam)
- Kim Vân Kiều (b&#n phiên âm ra ch&# qu&#c ng&# đ&#u tiên)
- Petit cours de géographie de la Basse-Cochinchine
- Cours de langue annamite (Bài gi&#ng ngôn ngữ An Nam)
- Voyage au Tonkin en 1876 (Đông Kinh du ký)
- Guide de la conversation annamite (H&#ng đ&#n đàm tho&#i An Nam)
- Phép l&#ch s&# An Nam (Les convenances et les civilités annamites)
- L&#c súc tranh công
- Cours de la langue mandarine ou des caractères chinois (Bài gi&#ng ti&#ng quan tho&#i hay ch&# Trung Qu&#c)
- Cours d'histoire annamite (Bài gi&#ng l&#ch s&# An Nam)
- D&# đ&# thuy&#t l&#c (Précis de géographie)
- Đ&#i Nam tam th&#p nh&#t t&#nh thành đ&#
- Cours de littérature annamite, 1891 (Bài gi&#ng văn ch&#ng An Nam)
- Cours de géographie générale de l'Indochine (Bài gi&#ng đ&#a lý t&#ng quát Đông D&#ng)

Truyện Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

- Đ&#i Nam tam th&#p nh&#t t&# nh&# đ&# a đ&#
  - Grand Dictionnaire Annamite-Français (Đ&#i t&# đ&#n An Nam-Pháp) v.v...
- Hi&#n còn nhi&#u tr&#c tác c&# a Tr&#n Vĩnh Ký đã b&# th&#t l&#c, không còn đ&#y đ&# ho&#c n&#m &# th&# vi&#n n&#c ngoài.

N&#i lòng

Hay tin Pétrus Ký, m&#t con ng&#i tài gi&#i, s&# ra làm vi&#c v&#i Pháp, m&#t s&# quan l&#i nhà Nguy&#n đâm ra nghi k&# ông. Nh&#ng sau nhi&#u toan tính, ông nghĩ r&#ng ph&#i làm vi&#c đ&# giúp đ&# đ&#ng bào, nh&#t là lúc &#y, Pháp và Nam tri&#u ch&#a hi&#u nhau, ch&#a thành th&#t v&#i nhau. Pétrus Ký đã m&#n câu cách ngôn Latinh &# v&#i h&# mà không theo h&# (Sic vos non vobis), đ&# bi&#n minh cho vi&#c nh&#n l&#i làm thông ngôn cho Jauréguiberry.[5]

Ngày 8 tháng 11 năm 1870, ông có l&#i di hu&#n: Ng&#i đ&#i sanh ký t&# quy, đ&#ng đi n&#c b&#c v&#n v&#i l&#m. Nh&#ng ai cũng có ph&#n n&#y, h&# nh&#p th&# cu&#c b&#t kh&# vô danh v&#, cũng ph&#i làm vai tu&#ng mình cho xong đã, m&#i chun vô phòng đ&#c. S&# s&#ng &# đ&#i t&#m n&#y, đ&# nh&# hoa n&# m&#t h&#i s&#ng sa; v&#n s&# đ&#u chóng qua h&#t, tan đi nh&# mây nh&# khói. Nên ph&#i li&#u s&#c, tùy ph&#n mà làm vai tu&#ng mình cho xong....

Bài th&# ông sáng tác lúc g&#n lâm chung :

*Quanh quanh qu&#n qu&#n l&#i đ&#ng quai,
Xô đ&#y ng&#i vô gi&#a cu&#c đ&#i.
H&#c th&#c g&#i tên con m&#t sách,
Công danh r&#t cu&#c cái quan tài.
Đ&#o h&#n, l&#i k&#n men chân b&#c,
Bò x&#i, con s&#ng ch&#t l&#i ho&#i!
Cu&#n s&# bình sanh công v&#i t&#i,
Tìm n&#i th&#m phán đ&# th&#a khai[6]*

Và câu ghi n&#i nhà m&# b&#ng ti&#ng Latinh: *Miseremini Mei Satem Vos Amici Mei* (Xin hãy th&#ng tôi, ít ra nh&#ng b&#n h&#u c&#a tôi).

Đánh giá

Nhà Tr&#n Vĩnh Ký t&#i Ch&# Quán
&# Nhà bia k&# n&#m n&#i sinh Tr&#n Vĩnh Ký.

Phía sau là nhà thơ chính của họ ở Cái Mơn.

Ở cuối thế kỷ 19, Jean Bouchot gọi Trần Ngọc Vĩnh Ký là "một nhà bác học duy nhất ở Đông Đàng và cho đến nay ở Trung Hoa hiện đại này."

Học giả người Pháp này cũng đã viết:

Ta phải xem đời của Trần Ngọc Vĩnh Ký là một bài học và một gương sáng cho ta. Một bài học vì, vì ta thấy người dân hoàn toàn Nam Kỳ này sánh kịp với các nhà thông thái xứ người đáng nhẽ ở Á châu trong đời ngành khoa học...[7]

Các nhà văn, nhà nghiên cứu Việt Nam nhận xét:

• Vũ Ngọc Phan:

Trong số những sách dịch thuật, khảo cứu và sáng tác của ông, người ta thấy chủ những sách khảo cứu của ông là có giá trị hơn cả... Người ta thấy ông rõ là một nhà bác học có óc tìm tòi và có phương pháp...[8]

• Vũ Ngọc Hòang Sơn:

Trần Ngọc Vĩnh Ký, Trần Ngọc Minh Ký, Huỳnh Tấn Nhị là ba ông minh triết bậc nhất, gần gũi mà chủ nghĩa mù mịt, không ham "độc quyền béo cò" như ai, chủ say mê lý và học hỏi, sẵn sàng Tào mà lòng giữ Hán, thác không tiếng nói, thấy đó mà mừng thầm cho nước nhà những con ba đào sóng gió còn hiện nay người xưa danh học trò của Khổng Tử[9]

• Sơn Nam:

Ông Trần Ngọc Vĩnh Ký từ khi đi đi t cho đến khi mất vẫn ở ra thân Pháp. Tuy nhiên, người ta vẫn thấy Nam không bao giờ khinh rẻ ông. Ông không gia nhập Pháp tịch; trước khi mất, ông bắt đầu thân phận của người học hỏi sống trong thời kỳ khó khăn...

Khi phong trào Duy Tân hoạt động khai mở, ông Trần Chánh Chiếu cũng được ủy quyền đốc thúc người nước ông Trần Ngọc Vĩnh Ký viết bài trong báo Lục Tấn Văn Nhân để "ông Đốc Ký".

Ông này khi sanh ra tuy là nhà học hỏi tin cậy mà cũng chủ nghĩa học hỏi mà học hỏi quê hương, chủ yếu cho các quan Lang sa bắt đầu phong trào nghĩa của con nhà An Nam, cho họ học hỏi cách lòng nhau, làm cho mình gần gũi họ con Việt. Đêm ngày lo đi sách này dịch sách kia cho họ học hỏi sinh động. Thời đó là quan thầy của cả và Nam Kỳ...

Ngoài những tác phẩm biên khảo mang tính cách bác học, ông Trần Ngọc Vĩnh Ký còn chú ý đến đời sống bình dân, và vẫn theo dõi ăn tiếng nói thông dân lúc bấy giờ. Chuyện đời xưa của ông cùng là Chuyện người buôn của Huỳnh Tấn Nhị cũng còn đời của người[10]

• Thanh Lăng:

Trần Ngọc Vĩnh Ký không dốt, không đòi hỏi, không cao kỳ; ông trai trẻ học, ông mới học... Và như ông, câu văn Việt đời của người phóng khoáng và những người xích chửi Hán. Chủ trước ông của ông chính là "cách nói tiếng An Nam rỗng" và viết "trên tuốt như là nói". Nếu đem phân tích theo ngữ pháp thì thấy lời thô, nhưng so với văn xuôi khác ra đời sau ông 20, 30 năm, vẫn ông vẫn còn hay học, mới học khúc chiết hơn[11]

• Nguyễn Huệ Chi:

Trần Văn Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo säu täm
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Nhäng biên sän cäa Trần Văn Vĩnh Ký đã có nhäng đóng góp quan trọng cho mät số ngành khoa học đäng thäi, nhät là khoa ngôn ngữ học và khoa học lịch sử ... Các sáng tác cäa Trần Văn Ký cũng nói lên ít nhäu cá tính mät con người cän män trong công việc, có cái nhìn tinh tế và óc tò mò träc säu vät, nhäu lúc có khả năng hài hước hóa mäi chuyện đäi.[12]

• Lê Thanh:

Ông là người, đänh đäc giáo däc theo phương pháp Âu Tây, khi trở về thành theo giúp việc người Pháp, thä mà bản ngữ học u vật thä giới ông, ông không nghe, vän khẳng khẳng đäch đäi đä sự đäi đäc giới bản quốc áo Việt Nam và sự đäi là mät người Việt Nam thuần túy.[13]

• Nguyễn Văn Tố tóm tắt sự nghiệp của Trần Văn Vĩnh Ký trong 3 tiếng "Bác học, Tâm thuật, Khiêm tốn"[14]

• Huỳnh Minh: *nhäu cäa Võ Trần Văn Tố là "Häu đä" cäa Nho học đät Gia Đänh thì cäa Trần Văn Vĩnh Ký là bản chất hiền lành của chế độ quân chủ trong toàn cõi đät Việt* .[15]

Bên cạnh đó, theo website Báo Trẻ, cũng có nhiều ý kiến phê phán, buäc täi hä Trần Văn Ký vì đã công tác với thực dân, như Lê Thanh trong quyển Trần Văn Vĩnh Ký, Trần Huy Liệu trong Lịch sử 80 năm chế độ Pháp, Phạm Long Đänh và Nguyễn Sinh Duy trong quyển Cuộc sống bình sinh của Trần Văn Vĩnh Ký...

Trang web trên mạng:

Cũng cần thấy thêm rằng do bản thân cuộc đời hoạt động của Trần Văn Vĩnh Ký có nhiều điều phức tạp và rắc rối... Cho nên những ý kiến trái ngược nhau tùy thuộc vào chế độ, cách nhìn và đánh giá khác nhau của từng người đời và nhân vật lịch sử này.

Và con người giàu tài năng và có sức làm việc to lớn như thế, đời cuối đời đã rơi vào hoàn cảnh nghèo nàn, túng bấn. Về mặt tinh thần, lúc sinh thời ông cũng đã bị nhiều bản khoản, khäc khoäi. Hai câu cuối của Bài thơ tuy täm nhänh muän gì gäm tâm sự cho người đời sau, khi phäm bình về sự nghiệp của ông:

Cuän sống bình sinh công việc đäi
Tìm nơi thäm phán đäthäa sai.[16]

Ngoài ra, ông còn đänh xem là có công trong ngành làm vườn Cái Män. Các giống cây ăn trái như là säu riêng, chôm chôm tróc, măng cät tróc, bòn bon đäu do ông đem từ Pinang về khi bãi trở về ngäu thăm nhà. [17]